

D. MOLNÁR ISTVÁN

Költő, drámaíró, egyházfő és rendszerváltó

40 éve választottak lengyel pápát

„Viszály van, az Úr Isten megkondítja / A hatalmas harangot, / Íme, szláv pápa számára / Emelt most trónust. / [...] / Imájára s parancsára / Nem csak a nép, / Ha parancsolja, a nap megáll, / Mert az erő csoda! / [...] / Épséget hoz, szeretetet lobbant, / S megváltja a világot” – olvasható Juliusz Słowacki (1809–1849) *Slowiański papież*, azaz *Szláv pápa* című versében, amely a nagy lengyel romantikus költő és drámaíró magyar nyelvű köteteiben mindeddig nem jelent meg. A mű 1848-ban, az európai forradalmi hullám időszakában a porosz állam által megszállt, szintén forrongó lengyel területen keletkezett. 170 évvel később, 1978-ban választották pápává Karol Wojtylát. A versből később maga az egyházfő is többször idézett. Az ő életére és munkásságára emlékezünk a következő tanulmányban.

Karol Wojtyła útja a pápasághoz

Mit érdemes tudni Wojtyła életéről, lelkészi és tanári munkájáról? Egy Krakóhoz közeli kisvárosban, Wadowicében, 1920. május 18-án látta meg a napvilágot. Apja 1918-at megelőzően – az akkor még nem létező lengyel állam területén – az Osztrák–Magyar Monarchia katonatisztje, anyja tanítónő volt. (A Karol keresztnévet édesapja adta neki a volt osztrák császár és magyar király, IV. Károly iránt érzett tiszteletből.) Szüleit fiatalon elvesztette. Már gimnazistaként színjátszó kör tagja lett. Színészként szerepelt nemzete számára fontos drámákban 1938 után is, amikor a krakkói Jagelló Egyetemen lengyel szakos hallgatóként tanult. Volt egy szerelme, aki 1939-ben, hazája német (és szovjet) megszállásakor családjával együtt az ő szülővárosába menekült. Mire fegyvert foghatott volna, a lengyel hadsereg megadta magát a túlérőnek. Nehezen élte meg nemzete tragédiáját; spanyol misztikus gondolkodók hatása alá került. Miután a németek bezáratták a Jagelló Egyetemet, kőbányában, majd vegyi üzemben dolgozott. Két évvel később már illegálisan működő papi szemináriumba járt, illetve filozófiai tanulmányokat folytatott.

Pappá 1946-ban szentelték, és azért is, mert a Népi Lengyelországban megszüntették az egyetemi teológiai

kart, Rómában folytatta tanulmányait. Sok tapasztalatot szerzett Franciaországban, Belgiumban és Hollandiában is. 1948-ban lett a teológia doktora. Krakóban egyetemisták lelkipásztora volt, de maradt ideje arra is, hogy a hegyekben túrázzon, kajakozzon és síeljen velük. Ez utóbbi sportágot annyira szerette, hogy még pápaként, Olaszországban is megpróbálkozott vele. 1953-ban Krakóban etikai témájú előadásokat tartott. Már a habilitáció birtokában a következő esztendőől a Lublini Katolikus Egyetemen filozófiát és etikát tanított. 1956-tól egyházfővé választásáig az Etika Tanszékét vezette. (E sorok papírra vetője sajnálja, hogy amikor az 1960-as évek közepén a lublini állami tudományegyetem hallgatójaként az 1918-ban alapított katolikus intézmény gazdagabb könyvtárába és Wojtyła egyetemének templomába is eljutott, nem ismerkedett meg vele.)

1958-ban lett krakkói püspök. 1962–65 között részt vett a katolikus egyházat modernizáló II. Vatikáni Zsinat munkájában. 1964-től Krakó érseke, 1967-től bíboros volt. Primássá később sem nevezték ki; ezt a funkciót az általa rendkívüli módon tisztelt Stefan Wyszyński (1901–1981) töltötte be, aki – akárcsak Mindszenty József primás – a kommunista rendszerrel való szembenállása miatt hosszabb időre börtönbe, illetve házi őrizetbe került (1953–1956), és aki még pápává választása után is segítette Wojtylát.

Wojtyła érsekként nyíltan bírálta a kommunista hatalmat, amely igyekezett őt szembeállítani Stefan Wyszyńskivel. 1968-ban megdöböntette a zsidók, az egyetemisták és általában az értelmiség elleni kegyetlen hivatalos fellépés, majd két évvel később az, hogy az állampárt lövetett a rossz életkörülményeik miatt sztrájkoló tengerparti munkásokra. Támogatta követeléseiket, védelmébe vette a fiatalokat, az értelmiségieket, a tanárokat, akiknek megtiltották a templomba járást – abban az országban, amelyben a katolikus egyház a háború alatt a nemzeti egység megőrzésének támasza volt. Bírálta a cenzúrát, a '70-es évek második felében tiltakozott a sztrájkok elfojtása ellen, segítette az üldözötteket védelmező értelmiségi ellenzéket. Több éves küzdelem után 1977-re sikerült felépíttetnie egy templomot Krakó nagy, „szocialista városnak” épített, munkáslakta negyedében. Mivel az érseki palotába lehallgatókészülékeket szereltek, néha szándékosan hangosan beszélt, hogy meghallják véleményét, a külföldi főpappal pedig a Tátrában tárgyalt, ahová síelni is járt. Meggyőződése volt, hogy Lengyelország és a világ

jövőjét nem a marxisták fogják meghatározni, mert az idő előrehaladtával egyre több emberben ébred fel a szabadság, a demokrácia és a szolidaritás utáni vágy. Elégedetlen volt a Vatikán közép- és kelet-európai politikájával, attól tartva, hogy a világegyház vezetése nem az egyes országok püspöki karaival, hanem a szocialista tábor kormányaival szándékozik megállapodni. 1978 nyarán az egyik Mária-kegyhelyen „új” Lengyelországról beszélt.

Szélesebb körű külföldi ismertsége 1973-ra datálható, amikor Melbourne-ben részt vett a katolikus egyház legjelentősebb nemzetközi rendezvényén, az Eucharisztikus Kongresszuson. Ez megismétlődött három esztendő múlva Philadelphiában. Patrick Vaughan amerikai elemzőt idézzük: „Brzeziński kíséretében Wojtyła a marxizmus és a kapitalizmus materialista jellegéről tartott előadást, és kijelentette, hogy csak a keresztény lelkiség tud szembeszállni a modern világban tapasztalható elidegenedéssel. Az előadást követő fogadáson Brzeziński rövid beszélgetést folytatott Wojtylával, és a politikust egészen lenyűgözte a bíboros intelligenciája és csendes ereje.”¹ Vaughan-tól tudjuk, hogy a lengyel származású amerikai nemzetbiztonsági tanácsadó készítette elő Jimmy Carter 1977. december végi lengyelországi látogatását, amikor „egyértelműen kiderült, hogy a lengyelek fiatalabb generációja az emberi jogok jelképének tekinti az amerikai elnököt”.²

A látogatás idején „Brzeziński saját maga számára találkozót szervezett Stefan Wyszyński rezidenciájára [...], aki a háború után a lengyel nemzeti öntudat és a szovjet imperializmussal szembeni ellenállás szimbóluma lett” – írja az amerikai kutató.³ Az elnöki tanácsadó megismerkedett a „repülő egyetemekkel”, amelyeken a hivatalos tantervből kitiltott problémákról, köztük a lengyeleknek az orosz uralom elleni múltbeli küzdelmeiről és a II. világháborút követő szovjet megszállással szembeni törekvésekről is hangzottak el előadások. 1978 januárjában Brzeziński mindezekről beszámolt az elnöknek. Szorgalmazta, hogy a kelet-közép-európai országokban növeljék a Szabad Európa Rádió sugárzásának erejét. Vaughan

úgy tudja, hogy a bíboros évekig rendszeresen hallgatta annak adásait.

A szovjet vezetés Brzezińskinek tulajdonította Wojtyła pápává választását. Brzeziński később – ironikus stílusban – a következőképpen kommentálta ezt a feltételezést: „A szovjet politbúrót tájékoztatták arról a javaslatról, amelyet állítólag én tettem a philadelphiai Krol bíborosnak [a lengyel származású John Krolnak, más néven Jan Królnak (1910–1996) – D. M. I.], hogy ugyanis szervezkedjen az amerikai bíborosok között. Aztán az amerikai bíborosok a német bíborosokkal létrehozták az amerikai–német bíboros-koalíciót, és így végső soron rajtam múlt a pápaválasztás.”⁴

Wojtyła 1978 augusztusában pápaválasztó enkláva utazott a Vatikánba – turistáknak járó dokumentummal, mert diplomata útlevelét bevonták. Dziwisz bíboros, Wojtyła titkára és állandó kísérője egy pártfunkcionárius véleményét idézi: „Menjen csak, menjen. Majd elszámolunk, ha visszajön.”⁵ Joseph Ratzinger német bíborossal, a későbbi XVI. Benedek pápával, azon gondolkodhattak, milyennek kell lennie a katolikus egyháznak az új évezredhez közeledve. Wojtyła I. János Pál egyházfő váratlan halála miatt októberben is a Vatikánban tartózkodott. Franz König (1905–2004) bécsi bíboros a jelenlévő főpapokkal folytatott beszélgetésekben az ő jelölését ajánlotta. 15 bíboros egyetértett azzal, hogy olyan egyházfőre van szükség, aki feltétlen híve a Vatikánnak, és elutasítja a baloldaliságot. Pápává választásában Dziwisz szerint König játszotta a fő szerepet,⁶ aki diszkrétan adta tudtára a részletekbe be nem avatott idős Wyszyńskinek, hogy 455 év után először nem olasz, hanem lengyel lehet az új pápa, a „szovjet blokk” katolikus egyházi vezetője. Október 16-án 111 bíboros közül 99 szavazott Wojtylára, aki egyébként félt elvállalni a legnehezebb egyházi megbízatást. Wyszyński idézte emlékezetébe a Nobel-díjas Henryk Sienkiewicz *Quo vadis* című regényét, amelyben Jézus próbálja visszaküldeni Rómába az onnan menekülő Szent Pétert.

1978. október 16-án vagy másnap – nem egészen egy esztendővel az amerikai elnök és nemzetbiztonsági tanácsadója lengyelországi látogatása után – Brze-

1 VAUGHAN, Patrick: *Brzeziński, a pápa és az „összeesküvés” Lengyelország felszabadítására* = GATI, Charles (szerk.): *Zbigniew Brzeziński, a stratégia*, ford. DUDIK Annamária Éva és NAGY Mónika Zsuzsanna, Noran Libro (Kiadó), Budapest, 2014, 193.

2 *Uo.*, 191.

3 *Uo.*

4 *Önértékelés. Zbigniew Brzezińskivel Charles Gati beszélgetett* = GATI, Charles (szerk.): *i. m.*, 319.

5 DZIWIŚ, Stanisław: *Egy élet Karol Wojtyła mellett*, ford. KONCZ Éva, Új Ember Kiadó, Budapest, 2007, 68.

6 DZIWIŚ: *i. m.*, 63.

ziński megbízható amerikai titkárnője a következő szavakkal fordult főnökéhez: „Hallottad? Új pápát választottak! Egy lengyelt!”⁷

Wojtyła 1978. október 17-én – a bíborosok előtt – sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy nincs egység a keresztények között: „De ebben a percben kezünköt nyújtjuk minden népnek és minden embernek, [...] akiket igazságtalanság vagy bármiféle megkülönböztetés gyötör, akár gazdasági vagy társadalmi, akár politikai vagy lelkiismereti téren vagy a vallásszabadság területén.” 22-én a Szent Péter téren nagy tömeg előtt mondta: „Nyissátok meg, sőt tárjátok ki Krisztus előtt a kapukat! Nyissátok meg az ő üdvözítő hatalma előtt az államhatárokat, a gazdasági és politikai rendszerek határait, a kultúra, a fejlődés és a civilizáció széles mezőinek korlátait! Ne féljete!” Az egyházfő beiktatásán részt vevő amerikai küldöttség tagja volt Brzeziński is. A vatikáni külpolitikát irányító bíborossal megtárgyalta a pápaválasztás várható következményeit. A létrehozott „forró dróton” a következő két évben Carter amerikai elnök és II. János Pál az emberi jogok védelméről is eszmét cserélt.

Vaughan szerint Jurij Andropov, a szovjet állambiztonsági bizottság irányítója dühöngve kérdezte: hogy engedhették meg, hogy egy szocialista ország állampolgárát pápává válasszák?⁸ A testület tagjai összeesküvésre gyanakodtak: azt feltételezték, hogy Brzeziński és Krol bíboros a Vatikán segítségével akarják destabilizálni Lengyelországot és a Varsói Szerződés tagállamait. Nem tévedtek nagyot.

Lengyel (és magyar) vonatkozásban figyelemreméltó Mitrovits Miklós megállapítása is: „A lengyel vezetés viselkedését jól jellemzi egy a magyar Állami Egyházügyi Hivatalban készült dokumentum, amikor azt írja, hogy »még az a kissé abszurd következtetés is kiolvasható – a lengyel párt tevékenységéből –, hogy a bíborosi kollégium a lengyelországi szocializmus sikereit kívánta jutalmazni Wojtyła megválasztásával.«⁹ Józef Czyrek külügyminiszter úgy gondolta: jobb, ha Wojtyła – egyházfőként – Rómában van, mintha primásként tevékenykedik – saját hazájában.

II. János Pál és Lengyelország

II. János Pál, lengyel állampolgár lévén, 1979 júniusában hazájába szándékozott látogatni. A hírt Edward Gierek pártfőtítkárral igyekezett kíméletesen közölni Leonyid Brezsnyevvel, aki azt követelte a lengyel politikustól, hogy ne fogadja az egyházfőt: „Mondja meg a pápának, elvégre bölcs ember, hogy adjon ki nyilatkozatot arról, hogy betegsége miatt nem tud Lengyelországba utazni.” Gierek – aki a hatalom 1956 utáni lengyel vezetőihez hasonlóan elsősorban lengyelnek tartotta magát, és csak másodsorban volt a szocializmus híve – elmondta neki, hogy a következmények miatt lehetetlent kíván. A szovjet vezető így reagált: „Csak nehogy később megbánja!”

A pápa első lengyelországi látogatása idején a hatalom igyekezett úgy tenni, mintha nem a katolikus egyház, hanem egy idegen állam vezetője járt volna ott, de ezt nem sikerült a tömegek előtt demonstrálnia. János Pál nyolc – többségükben vallási és nemzeti szempontból egyaránt fontos – nagy- és kisvárosban, köztük zarándokhelyeken járt. Dziwisz idézi, amit repülőgépük varsói leszállása közben a pápától hallott: „Meg kell erősítenem a lengyel népet!”¹⁰ A bíboros joggal állítja, hogy az egyházfő varsói miséjén, milliós tömeg előtt elhangzott ima az akkori helyzetben az elnyomott Lengyelország fohásza lett: „Szálljon le ránk a Te Lelked! És újítsa meg a földet! Ezt a földet!” A pápa varsói miséjén mondta a következőket is: „Krisztust a föld egyetlen helyén sem lehet kirekeszteni az emberiség történetéből. [...] Krisztus nélkül nem lehet megérteni Lengyelország történelmét.” Gniezno-ban, a már keresztény lengyel állam első fővárosában az emberek és nemzetek jogairól és az emberek közötti szolidaritásról beszélt. (Mint ismeretes, a Szolidaritás szakszervezet a következő év augusztusában jött létre.) 1979-es látogatásának utolsó állomásán, egy Krakkó melletti mezőn, a Szent Szaniszló vértanúra való emlékezéseket lezáró misére – Gian Franco Svidercoschi lengyel származású olasz újságíró szerint – csaknem kétmillió ember gyűlt össze.¹¹ A látogatásnak az országban milliókra gyakorolt hatását Dziwisz így értékelte: „Lehullottak róluk a félelem béklyói. Nemcsak Lengyelországban, de más országokban is, [...] az emberek megértették, hogy a pápa pusztá jelenléte

7 VAUGHAN: *i. m.*, 193.

8 *Uo.*, 194.

9 MITROVITS Miklós: *II. János Pál első lengyelországi látogatása – a lengyel pápa a lengyel és szovjet dokumentumok tükrében*, Kút, 2007/1–2., 152.

10 DZIWISZ: *i. m.*, 115.

11 DZIWISZ: *i. m.*, 120.

a szabadság légkörét sugározza.”¹² Svidercoschi megállapítja: „A pápalátogatást követően a lengyelországi közhangulat megváltozott. A nép körében egyre erősebb lett az erkölcsi és a társadalmi megújulás iránti vágy. Az ellenzék is megerősödött. A munkások sikra szálltak a sztrájkjog kivívásáért. [...] Az egész társadalom összefogott a rendszer megdöntése érdekében.”¹³ A Wałęsa vezette gdański sztrájkolók a Lenin Hajógyár főkapujára kitették a pápa fotóját és a Czesztochowai Fekete Madonna képét, amely előtt egyik miséjét tartotta. Kapronczay véleménye hasonló: „Az 1979. június 2. és 10. közötti pápalátogatás valóságos diadalút volt: burkolt formában buzdított ellenállásra mindenkit.”¹⁴

Az egyházfő szeptemberben már egy washingtoni parkban prédikált kétszáz ezer ember előtt. Az amerikai elnök által a Fehér Házban adott fogadás után meghívta a Brzeziński családot a nuncius rezidenciájára – írja Vaughan.¹⁵ A nemzetbiztonsági tanácsadóval négy szemközt is tárgyalt a Szovjetunióról és a politikai helyzet lengyelországi alakulásáról. Búcsúzóul elmondta, hogy a Vatikánban bármikor szívesen látja a családot. Az amerikai szerző így idézte fel a találkozást: „A szovjet összeesküvés-elmélet bennfentes viccé vált közöttük: Ha már megválasztattott – mosolygott –, akkor látogasson is meg.”¹⁶ Brzeziński később úgy emlékezett e találkozásra, mint egy államférfivel folytatott eszmecsere: „Úgy beszélt, hogy a száz évvel későbbi kilátásokat vette figyelembe. [...] Még a kommunizmusról is. Amikor én azon tűnődtem, hogyan lehetne minél hamarabb aláásni [mármint a rendszert], ő a hosszú távú tendenciákról beszélt. Váltig bizonygatta, hogy végül minden jól fog alakulni.”¹⁷

1980-ban, ismét júniusban, a drasztikus áremelések miatt sztrájkhullám árasztotta el Lengyelországot. Vaughan leírja: Romuald Spasowski amerikai lengyel nagykövet azért találkozott Brzezińskivel, hogy elmondja neki: az amerikai kommunista párt terhelő bizonyítékokat szeretne gyűjteni ellene.¹⁸ Óvatosságra intette, mert Varsóban tudtak a Vatikánnal folytatott telefonbeszélgetéseiről. A nagykövet politi-

kai nézetei feltehetően az egyházfő megválasztásának hatására változtak meg, hamarosan lemondott, és az USA-ban maradt. A Lech Wałęsa vezette Szolidaritás még abban az évben a lengyel többség szervezetévé vált, de ezt a hatalom nem akarta tudomásul venni. Brzeziński megtudta a Vatikántól, hogy Lengyelországot szovjet beavatkozás fenyegeti.

1980 decemberében II. János Pál levelet írt Leonid Brezsnyev szovjet elnökhöz, amelyben a pápa elfogadhatatlannak nevezte a lengyel belügyekbe való szovjet beavatkozást, és kifejtette, hogy Európa és az egész világ aggódik a megelőző hónapokban Lengyelországban kialakult feszült helyzet miatt. (A levélre Brezsnyev nem válaszolt.) 1981 tavaszán az egyházfő kiállt a Szolidaritás mellett, a Vatikánban fogadta Wałęsát, és gyakran találkozott a lengyel bíborossal.

1981. december 13-án a lengyel vezetés katonai szükségállapotot vezetett be, és internálta nemcsak a Szolidaritás fő vezetőit, hanem több ezer tagját, ellenzékieket is. A veszélyről Brzeziński néhány nappal korábban tájékoztatta az egyház vezetőit, de a történetekre a pápa sem számított. Amikor értesült a fejleményekről, azonnal levelet írt az új lengyel kommunista vezetőnek, Wojciech Jaruzelski-nek, amelyben kérte őt, vessen véget a vérontásnak, és folytassa az 1980-ban elkezdett társadalmi megújulást célzó tárgyalásokat.

János Pál előtt tartott beszédében hatszor használta a *szolidaritás* szót – tudjuk meg Gian Franco Svidercoschitól.¹⁹ Közvetítő útján kapcsolatot tartott Wałęsával. A betiltott tömegszervezet sok segítséget kapott külföldről. Egyes újságírók emiatt az egyházfőt bírálták, pedig ő – állítja Dziwisz – csak erkölcsi támogatást nyújtott a mozgalomnak.²⁰

1983-ban, amikor Wałęsa és hívei már szabadlábban voltak, II. János Pál ismét hazájába utazott. A Jaruzelski-vezetés engedékenyebb lett, a pápa – ismét tömegek előtt – diplomatikusan fogalmazott. A legnagyobb varsói stadionban a lengyelek 1939–45 közötti érdemeire emlékeztetett, és kérést intézett a nagyhatalmakhoz, hogy ne maradjanak közömbösek Lengyelország sorsa iránt. Találkozott ellenzékiekkel, tudósokkal, művészekkel. A legismertebb zarándokhelyen, Czesztochowában talán kétmillióan is voltak, de elérte, hogy ne kezdődjön politikai tüntetés. Néhány nagyvárosban elhangzott a *szolidaritás*

12 DZIWIŚZ: *i. m.*, 121.

13 DZIWIŚZ: *i. m.*, 123.

14 KAPRONCZAY Károly: *Út a lengyel rendszerváltozáshoz*, Valóság, 2007/1., 62.

15 VAUGHAN: *i. m.*, 196.

16 *Uo.*, 197.

17 *Uo.*

18 VAUGHAN: *i. m.*, 198.

19 DZIWIŚZ: *i. m.*, 143.

20 *Uo.*, 146.

Rieger Tibor: Mindszenty József bíboros, Budapest, 2017

szó, sőt, a Krakkó melletti mezőn feltűntek a szervezet zászlói is. Egy Zakopane közelében lévő turistaházat jelöltek ki Wałęsával való találkozájának színhelyül, de az egyházfő ügyelt arra, hogy beszélgetésüket ne lehessen lehallgatni. Ezután – írja Kapronczay Károly – „Glemp bíboros és a lengyel papság közvetítő szerepre vállalkozott a kormány és az ellenzék között”.²¹

21 KAPRONCZAY Károly: *i. m.*, 65.

Harmadik lengyelországi látogatására 1987-ben került sor. Ekkor már az államelnök, Jaruzelski is beszédet mondott. II. János Pál hangsúlyozta, hogy az emberi jogok megsértése a béke megőrzését fenyegeti. Elhangzott az ellenzékiek követelése: „minden népnek – így a lengyeleknek is – joguk van a függetlenséghez”. A Lublini Katolikus Egyetemen elmondott üzenete így summázható: „Ha az Igazságot szolgálod, a Szabadságnak, az Embernek és a Nemzetnek szolgálsz.” A Szolidaritás Országos Végrehajtó Bizottsága már „kicsit az ellenkormány szerepét töltötte be” – állapítja meg Kapronczay.²² A gazdaság 1988-ban mélyponton volt, a drasztikus áremelések miatt országos sztrájk tört ki, ezért a kormány a következő esztendőben kénytelen volt megegyezni az ellenzékkel, amely az országgyűlési választásokon az alsóházban csak a szavazatok egyharmadát szerezhette meg, a szenátusban viszont nem maradt ellenfele.

1989-ben, egy hónappal a berlini fal ledöntését követően, a Vatikánba látogatott Mihail Gorbacsov (elsőként a Szovjetunió vezetői közül). A szovjet pártfőtitkár, akivel II. János Pál már korábban váltott levelet, így nyilatkozott: „Mindaz, ami az utóbbi években Kelet-Európában történt, nem történhetett volna meg e nélkül a pápa nélkül, az ő nemzetközi és politikai viszonylatban is kiemelkedő szerepe nélkül.”

A pápa 1991 júniusában látogatott ismét Lengyelországba. Wałęsa mint államelnök fogadta. Nem lett tovább küzdenie az emberi és nemzeti jogokért. Kijelentette: „Az egyház a társadalom életében csak mint az Evangélium tanúja kíván részt venni, és ma idegenek tőle a közélet bármely területének uralására irányuló törekvések, amelyek nem rá tartoznak.”

(Folytatjuk)

22 *Uo.*, 66.